

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ ਦੀ 22ਵੀਂ ਕਿਸ਼ਤ

9.32 ਕਰੋੜ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 18,640 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟ ਬੈਨੀਫਿਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ

ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ

- ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ 13 ਮਾਰਚ, 2026 ਨੂੰ ਅਸਾਮ ਦੇ ਗੁਵਾਹਾਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ 22ਵੀਂ ਕਿਸ਼ਤ ਵਿੱਚ 18,640 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਰਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ।
- ਇਸ ਕਿਸ਼ਤ ਵਿੱਚ 93.2 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 21.5 ਮਿਲੀਅਨ ਮਹਿਲਾ ਕਿਸਾਨ ਸਨ।
- ਆਪਣੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ, 4.27 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਰਕਮ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ 'ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ' ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਡੀਬੀਟੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।
- ਇਹ ਯੋਜਨਾ 'ਆਧਾਰ'-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ਡ ਜ਼ਮੀਨੀ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਸਿੱਧੇ ਲਾਭ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਪੌਲਿਸੀ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਮਦਨ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਕਰਜ਼ੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟ ਗਈ ਹੈ।

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ (PM-KISAN) ਦੀ 22ਵੀਂ ਕਿਸ਼ਤ 13 ਮਾਰਚ, 2026 ਨੂੰ ਗੁਵਾਹਾਟੀ, ਅਸਾਮ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਲਗਭਗ 93.2 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 18,640 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 21.5 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਿਲਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਡਾਇਰੈਕਟ ਬੈਨੀਫਿਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ (DBT) ਮੋਡ, ਜੋ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ "ਅੰਨਦਾਤਾ ਸਨਮਾਨ" (ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ) ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ PM-KISAN ਯੋਜਨਾ ਲਈ 60,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਕੇਰਲ ਦੇ ਇੱਡਾਕਾਰਾ (Edakkara) ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਭਾਮਿਨੀ (Bhamini), ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਆਪਣੀ 21ਵੀਂ ਕਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਆਮਦਨ ਸਹਾਇਤਾ: ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ (PM-KISAN) ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਪਾਂਸਰਡ ਯੋਜਨਾ ਹੈ ਜੋ 24 ਫਰਵਰੀ 2019 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਖੇਤੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਆਮਦਨ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਹਰੇਕ ਯੋਗ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ 6,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 2,000 ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬਰਾਬਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਇਰੈਕਟ ਬੈਨਿਫਿਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ (DBT) ਰਾਹੀਂ ਆਧਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Pradhan Mantri Kisan Samman Nidhi (PM-KISAN)

Key Features:

- 1 Financial Support:**
₹6000 Per Year
- 2 Funding:**
100% funded by the Government of India
- 3 Payment:**
Direct transfer to bank accounts of farmers

So far, more than ₹ 4.27 lakh crores have been disbursed to eligible farmer families in the country through 21 instalments.

Source: Ministry of Agriculture & Farmers Welfare

ਗੁਣ ਤੱਕ, ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਯੋਗ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 21 ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ 4.27 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਰਕਮ ਵੰਡੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਰਿਕਾਰਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ, ਆਪਣੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਈ-ਕੇਵਾਈਸੀ ਤਸਦੀਕ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੀਜ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਵਰਗੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਕਰਜ਼ਾ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਡਾਇਰੈਕਟ ਬੈਨਿਫਿਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ: ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ (PM-KISAN) ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂ ਦੇ ਦੁਰਗਾਪੁਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਅਨਿਲ ਹਲਦਰ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ 6,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਅਗਸਤ 2025 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਿਸ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸ ਨੇ ਤਰਬੂਜਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਮੱਗਰੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕੀਤੀ। ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਕੁਪਵਾੜਾ ਦੇ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ, ਦੀਪਕ ਸਿੰਘ ਨੇਗੀ, ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ, ਖਾਦ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਵਰਗੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਉਪਜ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਧੀ ਆਮਦਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂ ਦੇ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਅਮਿਤਾਭ ਮੰਡਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਲਈ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਖਰੀਦਣ ਲਈ PM-KISAN ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨੇ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤਾਂ ਦੀ ਲਾਗਤ ਘਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧੀ ਹੈ, ਖੇਤੀ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚਾ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਗਵਰਨੈਂਸ

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ-ਸਮਰੱਥ ਡਿਜੀਟਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਰਾਹੀਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਡੇਟਾਬੇਸ, ਆਧਾਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੈਟਫਾਰਮਾਂ ਨੂੰ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਸ਼ਲ ਲਾਭ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਡਾਟਾਬੇਸ ਪ੍ਰਬੰਧਨ

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਯੋਗ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਡੇਟਾਬੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ (PM-KISAN) ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਡੇਟਾਬੇਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮ, ਉਮਰ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਆਧਾਰ ਨੰਬਰ, ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੋਬਾਈਲ ਨੰਬਰ ਵਰਗੇ ਮੁੱਖ ਵੇਰਵੇ

ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਰਾਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ, ਭੁਗਤਾਨਾਂ ਦੀ ਡਬਲਿੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਜ਼ਮੀਨੀ ਮਾਲਕੀ ਰਿਕਾਰਡਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਡੇਟ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਸਕੀਮ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਡਾਇਰੈਕਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਅਭਿਆਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਸੂਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲਾਭ ਅਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸਪੇਅਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉੱਦਮ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। 2 ਦਸੰਬਰ, 2025 ਤੱਕ, ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਯੋਗ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁੱਲ 416.75 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਤਕਨਾਲੋਜੀ-ਅਧਾਰਿਤ ਸੇਵਾ ਡਿਲੀਵਰੀ ਸਿਸਟਮ

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਡਿਜੀਟਲ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਹੈ ਜੋ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਾਭ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਧਾਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਥੰਮ੍ਹ ਹੈ, ਜੋ ਈ-ਕੇਵਾਈਸੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਭੁਗਤਾਨ ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਈ-ਕੇਵਾਈਸੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:

OTP-ਅਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ

ਬਾਇਓਮੀਟ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ

ਚਿਹਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਤਸਦੀਕ ਅਤੇ ਡੇਟਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੇਟਾਬੇਸ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਨਤਕ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (PFMS) ਨਾਲ ਏਕੀਕਰਣ ਰਾਹੀਂ ਫੰਡ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਅਸਲ-ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੋਰਟਲ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਨ-ਵਾਰ ਸੂਚੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਪੋਰਟਲ ਦੇ ਪੂਰਕ ਵਜੋਂ, 2020 ਵਿੱਚ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ PM-KISAN ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ, ਮੋਬਾਈਲ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਪ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੈਲਫ-ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਫੰਡ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਈ-ਕੇਵਾਈਸੀ ਤਸਦੀਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। 2023 ਵਿੱਚ, ਐਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿਹਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਾਲ

ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਕੇ ਈ-ਕੇਵਾਈਸੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹ OTP ਜਾਂ ਫਿੰਗਰਪ੍ਰਿੰਟ-ਅਧਾਰਿਤ ਤਸਦੀਕ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਰਟੀਫਿਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਏਆਈ) ਸਪੋਰਟ ਸਿਸਟਮ: ਕਿਸਾਨ ਈ ਮਿੱਤਰ

ਸਤੰਬਰ 2023 ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਈ-ਮਿੱਤਰ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ, ਇੱਕ ਏਆਈ-ਸਮਰੱਥ ਚੈਟਬੋਟ ਜੋ ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਡਿਜੀਟਲ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਏਕਸਟੈਂਪ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ (EkStep Foundation) ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਿਣੀ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਮਰਥਨ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਚੈਟਬੋਟ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਭੁਗਤਾਨਾਂ, ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਰੀਅਲ-ਟਾਈਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪਲੈਟਫਾਰਮ 11 ਮੁੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ-ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਤਮਿਲ, ਬੰਗਾਲੀ, ਉੜੀਆ, ਮਲਿਆਲਮ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਤੇਲਗੂ, ਮਰਾਠੀ ਅਤੇ ਕੰਨੜ- ਵਿੱਚ 24/7 ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਭਿੰਨ ਉਪਭੋਗਤਾ ਆਧਾਰ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੋਇਸ-ਅਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਟੈਕਸਟ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਰਾਹੀਂ, ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਭੁਗਤਾਨ ਅਪਡੇਟਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰੈਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਸੋਖ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁ-ਪੱਧਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਢਾਂਚਾ

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਬਹੁ-ਪੱਧਰੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ, ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕੈਬਨਿਟ ਸਕੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂਕਰਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਪੋਰਟਲ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀਕ੍ਰਿਤ ਜਨਤਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਣ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਰਾਹੀਂ ਦਰਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੱਲ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2024-25 ਦੌਰਾਨ, ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਕੁੱਲ 24,605 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਕਿਸਾਨ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸੰਸਥਾਗਤ ਏਕੀਕਰਣ

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਮਿਆਰੀ ਐਂਟਰਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਰਿਸੋਰਸ ਪਲਾਨਿੰਗ (ERP) ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ (PACS) ਨੂੰ PM-KISAN ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕੇਂਦਰੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਏਕੀਕਰਣ PACS ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਮਿੱਧੀ ਕੇਂਦਰਾਂ, ਕੌਮਨ ਸਰਵਿਸ ਸੈਂਟਰਾਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਭਾਰਤੀਯ ਜਨਐਸ਼ਧੀ ਕੇਂਦਰਾਂ, LPG ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰਾਂ, ਬਾਲਣ ਰਿਟੇਲ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਪੇਂਡੂ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਏਕੀਕਰਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ PACS ਦੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਰਨਾ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਰਵਿਸ ਕਨਵਰਜੈਂਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਵਿਵਹਾਰਕਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ।

ਪੀਐੱਮ-ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਸਬੂਤ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ (PM-KISAN) ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਡਾਇਰੈਕਟ ਬੈਨਿਫਿਟ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਨੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਕਦੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਿਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

2019 ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫੂਡ ਪੌਲਿਸੀ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਟਿਊਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨੇ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਕਦ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ। ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ PM-KISAN ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਬੀਜ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਵਰਗੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਇਨਪੁਟਸ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧਾ ਸਕਣ। ਖੋਜਾਂ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਯਕੀਨੀ ਆਮਦਨ ਸਹਾਇਤਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕ, ਪਰ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਜੋਖਮ ਭਰਪੂਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਪੇਂਡੂ ਆਰਥਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਕਾਲ ਸੈਂਟਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਫੀਡਬੈਕ ਵਿਧੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਵੇਖਣ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, 92 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 93 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਫਤਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਅਨੁਭਵੀ ਸਬੂਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 92 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੀਜ, ਖਾਦ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਵਰਗੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਮੱਗਰੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਵਧਦੀਆਂ ਲਾਗਤਾਂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਲਗਭਗ

85 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਟ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਘਰੇਲੂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੌਰਾਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਖੇਜਾਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣ, ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਲਿੰਗ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪਾਰਦਰਸ਼ਿਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਟੀਚਿਆਂ (SDGs) ਪ੍ਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਟਾ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ (PM-KISAN) ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਆਮਦਨ-ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ-ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਨੀਤੀਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੱਕ-ਅਧਾਰਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਣ-ਅਧਾਰਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਵੱਲ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਕੇ, ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਜਨਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪੁਨਰਗਠਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੁਰਾਕ ਨੀਤੀ ਖੇਜ ਸੰਸਥਾਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਧਿਐਨ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਇਸ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਮੱਗਰੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦੀ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ 5 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, PM-KISAN ਵਰਗੇ ਉਪਰਾਲੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ-ਅਧਾਰਿਤ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੀਂਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉੱਨਤ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਏਕੀਕਰਣ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਲਚਕੀਲੇਪਣ, ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਜ਼ੋਰ ਵਧਾਉਣ ਨਾਲ, ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਹਵਾਲਾ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://x.com/pmkisanofficial/status/1951491151024075168>

<https://x.com/pmkisanofficial/status/1951494242661974315>

<https://x.com/pmkisanofficial/status/1951241077081444434>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2238588>®=3&lang=2

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2191651>®=3&lang=2

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2199564>®=3&lang=2

https://sansad.in/getFile/loksabhaquestions/annex/186/AU358_FPeZsZ.pdf?source=pqals

https://sansad.in/getFile/loksabhaquestions/annex/186/AU305_QjnVDu.pdf?source=pqals

https://www.facebook.com/agriGol/videos/i-received-the-21st-pm-kisan-installment-this-continued-support-encourages-me-to/826512120010995/?locale=hi_IN

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://www.indiabudget.gov.in/doc/eb/sbe1.xlsx>

ਪੀ.ਆਈ.ਬੀ.

<https://blogs.pib.gov.in/blogsdescr.aspx?feaaaid=287>

****

ਪੀਆਈਬੀ ਰਿਸਰਚ

ਪੀਕੇ/ਕੇਸੀ/ਐੱਸਕੇ/ਏਕੇ